Reflecties Wetenschappelijke Board Enschede

Samenhorigheid in tijden van groei
Enschede, 22 januari 2026

Inleiding

Enschede streeft naar een stevige groei van het aantal inwoners, door mensen van buiten de stad (en buiten Nederland) aan te trekken en voor hen extra woningen en banen te creëren. Deze ambities, waar Enschede samen met regionale partners aan werkt, staan beschreven in de Ruimtelijke Ontwikkelstrategie Twente (ROS, zie ook RSIA 2023, *Bijlage-bij-raadsbrief-66-Position-Paper-Twente-2050.pdf*). De Wetenschappelijke Board heeft in haar reflecties op de ROS in 2025 aandacht gevraagd voor de impact die deze groei gaat hebben op de sociale cohesie in Enschede (https://www.enschede.nl/wetenschappelijke-board). Dit is de aanleiding geweest voor het onderwerp dat 22 januari 2026 op de agenda van de Wetenschappelijke Board stond: samenhorigheid in tijden van groei.

Naar het ontstaan van sociale cohesie wordt veel onderzoek gedaan door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP dossier sociale-cohesie). Atlas Research doet onderzoek naar de sociale cohesie in steden en constateert dat Enschede momenteel slecht daarop scoort (rapport *Brede welvaart Enschede,* Atlas Research januari 2025*)*. Tijdens een lokale consultatie door de gemeente Enschede in 2025 hebben inwoners van Enschede aandacht gevraagd voor het noaberschap in de stad (*Krant van (over)morgen Enschede 2025-2050*). Intussen probeert het rijk de instroom van internationale studenten in het hoger onderwijs te beheersen via de Wet Internationalisering in balans. Daarnaast zien we overal in Nederland verhitte debatten en uiteenlopende (politieke) standpunten over de instroom van kenniswerkers, arbeidsmigranten en asielzoekers (*In Turkije werden we ongelukkig*, Santing en Vermeulen, Groene Amsterdammer 16 augustus 2023).

Vragen die zijn voorgelegd aan de Wetenschappelijke Board

De volgende vragen zijn aan de Wetenschappelijke Board voorgelegd als aanzet voor een gesprek:

- Hoe kan de gemeente Enschede een integrale koers bepalen waarbij de beoogde (kwalitatieve) stedelijke groei hand in hand gaat met sociale cohesie?
- Hoe kan zij haar koers bepalen in een context waar (politieke) standpunten over de afzonderlijke betrokken beleidsdomeinen uiteenlopen? Wat is volgens de actuele wetenschappelijke literatuur daarvoor nodig en mogelijk binnen het huidige democratische stelsel?

Reflecties

Inzicht in data en verbanden voor een integrale koers

De Wetenschappelijke Board constateert dat het onderwerp gepaard gaat met een ingewikkelde discussie en met veel vragen die nog onbeantwoord zijn. Meer inzicht in data en verbanden kan de gemeente Enschede wellicht helpen om die vragen te beantwoorden en een integrale koers te gaan bepalen.

- Zoals de vraag: welke mensen gaan zorgen voor de groei van Enschede? Momenteel vertrekken veel hoger opgeleiden uit Enschede en dus moet de gemeente zich afvragen of Enschede aantrekkelijk genoeg is op het gebied van wonen, werken en leven om Nederlanders aan te trekken? Of moet de groei vooral gerealiseerd worden met hulp van buitenlandse migratie? Welke invloed heeft de gemeente bij het aantrekken van specifieke groepen uit binnen- en buitenland?
- Bekend is dat mensen vier voorwaarden nodig hebben om mee te doen aan de samenleving en dat deze onderling met elkaar verbonden zijn: sociale cohesie, bestaanszekerheid, sociale inclusie en sociale empowerment. Zijn al deze voorwaarden in Enschede op orde? Kan en mag iedereen in Enschede bijvoorbeeld overal aan mee doen (inclusie)? Lukt het iedereen om aan werk te komen (bestaanszekerheid) en weet de gemeente wat het probleem is als het niet iedereen lukt om aan een baan te komen? In hoeverre weten we of cultuurverschillen een rol spelen, of discriminatie? Diverse onderzoeken laten zien dat mensen die afwijken van gemiddelde Nederlandse werknemers moeilijker aan het werk te komen. Met hulp van hun eigen gemeenschap kunnen migranten wel snel aan werk komen, maar dat kan weer de integratie hinderen omdat men dan hoofdzakelijk binnen de eigen gemeenschap leeft (cohesie versus diversiteit).
- Het is een feit dat de diversiteit in steden toe neemt, maar per wijk kan de diversiteit anders zijn. Er zijn nog veel vragen over de impact van diversiteit en migratie. Het is bijvoorbeeld niet zeker dat meer diversiteit leidt tot minder sociale cohesie. Wel is er een geringe relatie gevonden tussen toenemende diversiteit en afnemend vertrouwen in buren.
- De cijfers over sociale cohesie in Enschede (zoals opgesteld door Atlas) worden beïnvloed door het grote verschil tussen de wijken. Uit onderzoek blijkt dat Enschede veel arme wijken kent. Gemeenten schenken veel aandacht aan de rol van wijken bij het versterken van sociale cohesie, bijvoorbeeld door in te zetten op gemengde wijken waar mensen met veel en weinig sociaaleconomisch kapitaal samen wonen. Dit zou ten goede komen aan mensen met een lagere sociaaleconomische positie[1]. Contact en ontmoeting tussen beide groepen is inderdaad belangrijk. Tegelijk blijkt uit sommige onderzoeken juist dat dit mengen niet werkt, omdat mensen met veel sociaal kapitaal vooral buiten de wijken in netwerken opereren. Het verbinden van mensen en hun kansen gebeurt vooral via sociale netwerken, minder via de wijk waarin zij wonen. Hier ligt een rol voor sociaal werk, maar toch kan ook de inrichting

[1] De gemeente doet er goed aan kennis te nemen van de economische theorieën die tonen dat er een steeds groter contrast ontstaat tussen lager opgeleid werk(en) en hoger opgeleid werk(en).

van wijken helpen om die verbinding te stimuleren. Daarbij kan de gemeente beter naar het kleinschaliger buurtniveau kijken dan naar wijkniveau.
- Er is het nodige bekend over de invloed van de (inrichting van de) leefomgeving op mensen en hoe zij op elkaar reageren. De inrichting van de leefomgeving met bijvoorbeeld plekken om even te gaan zitten, stimuleert de ontmoeting en verbinding van mensen, net als (sport)verenigingen. Omgekeerd reageren mensen op onveilige plekken minder positief op elkaar. Belangrijk is daarom dat een gemeente in ieder geval faciliteert dat iedereen (veilig) toegang heeft tot ontmoetingsplekken en verenigingen.

Van inzicht in ideologie naar een gezamenlijke visie en beleidsaanpak

De Wetenschappelijke Board wil graag weten wat de visie van de gemeente Enschede is op diversiteit. Welke positie nemen de diverse groepen en minderheden in binnen het gemeentelijk beleid? Wil de gemeente verschillende gemeenschappen expliciet meenemen in haar beleid of juist niet? Het is belangrijk dat de gemeente heel precies beschrijft wat zij beschouwt als problemen die moeten worden opgelost en om acties vragen[2]. Vindt de gemeente dat het onvoldoende beheersen van de Nederlandse taal een probleem is in Enschede en wil zij daar iets aan doen door bijvoorbeeld informatie in andere talen aan te bieden, of niet?

De gemeente kan problemen zoals een lage sociale cohesie wel pragmatisch benaderen, maar er zit altijd een ideologische gedachte onder, ook al is deze onbewust. Tijdens het politiek-bestuurlijke besluitvormingsproces brengen partijen allemaal hun eigen ideologische gedachten mee. Dergelijke normatieve aspecten moeten expliciet besproken worden omdat ze dus van invloed zijn op de aanpak en oplossingen die het gemeentebestuur kiest. Ambtenaren kunnen helpen bij het organiseren van gesprekken die leiden tot een gezamenlijk inzicht in de verschillende politieke-bestuurlijke standpunten en tot respect over en weer voor die verschillen. Zij kunnen het bestuur ondersteunen bij het vinden van gedeelde standpunten en bij de vertaling daarvan naar een gezamenlijke visie en aanpak. Wat bindt de bestuurders over de ideologische verschillen heen? Alle bestuurders zullen bijvoorbeeld willen voorkomen dat gebrek aan bevolkingsgroei leidt tot een achteruitgang van de stad Enschede.

In gesprek met gemeenschappen en elkaar

Normen spelen niet alleen een rol bij de politiek-bestuurlijke besluitvorming van een gemeente. In een stad hebben ook de inwoners verschillende normen. Niet iedereen is zich goed bewust van de eigen (vaak onbewuste) normen en ideaaltypische visie. Het is belangrijk dat mensen gesprekken voeren waarin ruimte en respect is om normen en waarden uit te wisselen. Dat draagt bij aan het begrip dat mensen hebben voor elkaar, voor de eventuele cultuurverschillen en het gedrag van mensen. Hoewel zulke gesprekken best lastig zijn, zorgen ze wel voor het inzicht dat nodig is om beter rekening te houden met elkaar.

De gemeente heeft de taak om daarbij grenzen te stellen op grond van wat toelaatbaar is volgens de Nederlandse wet- en regelgeving. Die Nederlandse grenzen zullen soms

[2] Bestuurskundige William N. Dunn maakt onderscheid tussen een probleemsituatie (de feitelijke toestand) en probleemdefinitie (interpretatie van het probleem).

verschillen van de grenzen in andere landen. Via sleutelfiguren kan de gemeente een gemeenschap benaderen en uitleg geven over de regels die in Enschede geleden. De gemeente Enschede doet er goed aan kennis te hebben van de rol en (gedrags)normen die gemeenschappen in Enschede hebben, zowel van autochtone als migrantengemeenschappen. Team veiligheid van de gemeente Enschede heeft al zo'n vertrouwensband opgebouwd met invloedrijke spelers in gemeenschappen.

Achtergrondinformatie:

- Jan Willen Duyvendak, *Spookkloven. Waarom Nederland minder gepolariseerd is dan we denken (*2025).
- Jeroen Pronk e.a. *Buurtverbondenheid. Sociale cohesie in de context van de gezonde leefomgeving meten en verbeteren* (2025): Buurtverbondenheid
- Lisbeth Verharen e.a., *Sociale Kwaliteit voor een sterke Sociale Basis (*2019) Sociale-Kwaliteit-in-de-Sociale-Basis-.pdf
- VPRO documentaire *Zonder ons geen wij* (juni 2025), gebaseerd op het werk van bestuurskundige en politicoloog Robert Putman https://npo.nl/start/serie/zonder-ons-geen-wij/afleveringen/seizoen-1 .